

Sir Ken Robinson: A demokratikus iskolákról

szeptember 1, 2017

Előszó Jerry Mintz könyvének 2. bővített kiadásához

fordította: Miskolczi Zsuzsa

Jelen könyv a demokratikus iskolákról szól, és arról hogyan és mi okból különbözik gyökeresen a hagyományos intézményektől. A teljesen demokratikus iskolákban, a diákok végrehajtói hatalommal bírnak saját tanulásuk kormányzása felett és minden más felett is, amely arra hatással lehet, ideértve az iskola működtetését, az órarend összeállítását, a tanterv megalkotását, az értékelést, az eszközök kiválasztását és még a tantestület alkalmazását illető kérdéseket is. Úgy tűnhet, a demokratikus iskolák a hagyományos, felnőttek által irányított oktatás minden felett rendelkező jellegével szöges ellentétben áll. Sok tekintetben ez így is van.

Ám mindemellett a demokratikus iskola éppen azoknak az elveknek a gyakorlati megtestesülése, melyeket az iskolarendszer mindenütt hirdet: önállóságra nevelés, sokoldalúság kialakítása; a másik emberre odafigyelni képes, emberies, a társadalom számára hasznos munkát végző emberek felnevelése a cél. Ám akkor miben és miért annyira eltérőek mégis a demokratikus iskolák a hagyományostól? Engedjék meg, hogy néhány sarkalatos pontra rávilágítsak!

Az első ilyen pont az, hogy a tanulás természetes folyamat. Az emberi lény rendkívül kíváncsi organizmus, a gyerekeket végtelenül izgatják az őket körülvevő világ dolgai. Imádnak

tanulni és akarnak is tanulni. A dolgok keserves iróniája, hogy miközben átküzdik magukat az iskolákon, sokukból teljesen kivész a tanulás iránti vágy. Túl sok gyerek fásul bele vagy merül ki idegileg a tanulmányai során. Ennek egyik fő oka az, hogy a hagyományos oktatás rituáléi egész más ritmust diktálnak, mint a természetes tanuláséi. A demokratikus oktatás azt tűzi ki célul, hogy a tanítás a természetes tanulás ritmusához alkalmazkodjon, csillapítván a gyerek tanulásra való természetes szomját. Mindez más utakra vezeti a tanmenetet és annak íróját, a tanítást és a tanítót, a napirendet és annak előíróját.

A második sarkalatos pont az, hogy a tanulás rendkívül nagy mértékben közösségi jellegű folyamat. Persze maga a dolgok elsajátítása egyénileg történik, de a gyerek számtalan dolgot tanul meg az őt körülvevő emberektől. Vegyük csak a nyelvet. A kisgyermek gyorsan magába szívja azt a beszélt nyelvet (vagy nyelveket), amelynek környezetében leginkább ki van téve, beleértve a helyi dialektusokat vagy akcentusokat. Nem kis riadalmat okozna, ha egy olaszul vagy oroszul beszélő emberek között nevelkedett gyerek egyszer csak eszkimó vagy kelta nyelvjárásban szólalna meg. Az úgynevezett vademberek, akik az emberi kultúrától távol nőnek fel, később már nem képesek elsajátítani a nyelvet. Ha majmok vagy kutyák nevelték őket, tudnak makogni vagy ugatni, de összetett mondatokban beszélni nem. S miközben a gyerek elsajátítja a nyelvet, magába szívja az adott közösség értékeit, meggyőződéseit és viselkedési formáit. Látjuk tehát, hogy a tanulási vágy ösztönös, ám ahogyan realizálódik, az a kultúrához kötött.

A hagyományos iskolában a gyerekeket egyénileg oktatják és mérik fel – egy versenyen alapuló osztályozási rend alapján. Csoportokban tanítják őket, de nem kezelik őket csoportként. A demokratikus iskolák ízig-vérig közösségi intézmények, amelyek a közösségi érzés magját mélyen vetik el, egymással való közreműködésre és a közös felelősségérzet kialakítására nevelnek. Ez meghatározza az iskola egész jellegét.

A harmadik fontos pont az abba vetett sziklaszilárd hit, hogy a gyerekeknek joguk van és képesek saját életüket és tanulmányaik körülményeit érintő kérdésekben döntéseket hozni. A hagyományos iskolákban ezekben a kérdésekben a felnőttek mondják ki az utolsó szót, a diákok csak végrehajtják a nekik előírt programot. Bizonyos kérdésekben van választási lehetőségük, de a fő csapás előre ki van jelölve, és senkit nem érdekel, ki lesz az, akinek azt majd be kell járnia. A demokratikus iskolák másféle elv alapján működnek: ha a gyerek számára megelőlegezzük a bizalmat és feladatot bízunk rá, nagyon is képesek lesznek okos döntéseket hozni a tanulásukat meghatározó kérdésekben, sőt, ez a jog meg is illeti őket. Ez más színben tünteti fel a felelősség rendszerének hálóját, történetesen azt, hogy ki-mit döntsön el és ki helyett.

Jerry Mintz épp a megfelelő személy ennek a könyvnek a megírására. A demokratikus oktatás és nevelés terén párját ritkító tapasztalat birtokában van, melyet a világ legkülönbözőbb tájain szerzett meg. Az ő irányítása alatt vált az AERO (Alternative Education Resource Organization) elsődleges forrássá az olyan szülők, diákok és tanárok számára, akik az oktatás alternatívái iránt érdeklődnek vagy valamely formáját művelik. Könyve részben riportázs, részben memoár, és részben a gyermekeinkről való másfajta gondolkodás és a velük való másfajta foglalkozás nevében megfogalmazott kiáltvány.

Egy nemrég készült riportban a tömegoktatás ipari előzményeiről kérdeztek meg eképpen: „Ha akkor az iskola volt a megoldás, mi ma a megoldás?” Úgy gondolom, ma is az iskola a megoldás, csak épp nem az a fajta iskola, amihez hozzászoktunk. Az elmúlt kétszáz évben a tömegoktatás olyan formát öltött, hogy ma már nem tudunk az iskolára másképp gondolni, mint olyan intézményre, mely bizonyos állandó jellemzőkkel bír: padokkal berendezett osztálytermekkel, életkor alapján beosztott évfolyamokkal, tantárgyi felosztással és hierarchiával, felmérőkkel és vizsgákkal,

korrepetálással és számpaddal. Ám ezeket a jellemzőket a vezetők szokásai mentén alakítják ki és nem a tanulási folyamat mentén. A jól értelmezett iskola-fogalom inkább olyan emberek közössége, akik azért jönnek össze, hogy közösen és egymástól tanuljanak. Ha így vesszük, bárhol és millióféleképpen megalakulhatnak iskolák. A demokratikus iskolák magában a demokrácia céljaiban gyökereznek: szabadság, a boldogsághoz és az önkormányzáshoz való jog „a nép által és a népért”. A könyv legalapvetőbb üzenete az, hogy ha a társadalomban komolyan vesszük ezeket az elveket, akkor többet is kéne tennünk a megvalósulásukért, mint hogy a pulpitusról való prédikálunk róluk: az iskolában kell gyakorlatba is ültetnünk ezeket.

Jerry Mintz tökéletesen tisztában van azzal, hogy ezek az alternatív megközelítések milyen kételyeket vetnek fel az emberekben. A demokratikus iskolák beválhatnak a tehetősebb középosztály kisebb magániskolákba járó gyerekei számára, de mi lesz a tömegintézményekbe járó hátrányos helyzetű gyerekekkel? Az rendben van, hogy az idősebb gyerekeket bevonjuk az iskolai apró-cseprő ügyeibe, de a kicsikre csak nem bízhatunk felelős döntéseket fontos kérdésekben? Ha az iskola kormányzását átadjuk a gyerekek kezébe, azzal vajon nem a káosznak engedünk szabad utat, nem a gyerekeket kényeztetjük el, nem arról van-e szó, hogy a tanárok mindössze annyit tesznek, hogy a könnyebb ellenállás irányába mennek, a szülők pedig egyszerűen csak elhanyagolják szülői kötelezettségeiket? Ezek mind észérvek. De ahogy sok más észérvel előfordult már, ezek sem helytállóak.

Ez a könyv bizonyíték arra, hogy a demokratikus nevelés minden korosztálynál, mindenféle környezetben beválik. A könnyebb ellenállás irányába való menéssel épp ellenkezőleg, az iskolákat nemhogy kisebb, de sokkal nagyobb kihívások elé állítja. Egyrészt az egyének és a közösségek igényeinek tiszteletén alapul, másrészt a teljes közösség egy közös cél és a kölcsönös jólét iránti elkötelezettségén. Hiszen a

demokrácia is ezekre az értékekre épül. Ahogy azt nemsokára látni fogja, kedves Olvasó, ha azt az iskolában jól ültetik gyakorlatba, a demokrácia igenis működik.

Kapcsolódó cikkek:

- Sir Ken Robinson Summerhillről
- Jerry Mintz: Szabadság és demokrácia az oktatásban (Fóti Péter előszava a könyv magyar kiadásához + link a magyar kiadás letöltéséhez pdf formátumban)